

Çocuk Hakları ve Farklı Ülkelerde Çocuk Haklarının İncelenmesi: Avrupa Ülkeleri Örnekleri

Şirin Yılmaz ^{ID}

Öz

Toplumların temelini oluşturan ve sürdürülebilirliğini sağlayan çocukların iyi bir yaşam sürebilmeleri ve çocukların karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Modern anlamda çocuğun korunması için atılan adımların sanayi devriminin ilk dönemlerine denk geldiği ve günümüze dek devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın amacı farklı ülkelerde çocuk haklarının tarihsel gelişimlerinin, süreçlerinin incelenmesidir. Doküman incelemesi olarak gerçekleştirilen çalışmada çocuk kavramı ve çocuk hakları, çocuğun refahı ve iyi olma hali ile farklı Avrupa Birliği ülkelerinde çocuk haklarının gelişim süreçleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda eğitim sistemini merkeze alan devletlerde çocuk refahı, iyi olma hali, eğitim, sağlık vb. hakların toplum tarafından benimsendiği ve yasalarla korunduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte ülkenin gelişmişlik düzenin, köklü hukuk sistemlerine sahip olmasının ve eğitime önem vererek çocuk yetiştirmenin aslında geleceğin yetişkinlerini de yetiştirme, toplumun sürdürülebilirliğine olan yatırımı da yansıttığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, çocuğun iyi oluşu, doküman incelemesi.

Children's Rights and the Examination of Children's Rights in Different Countries: Examples from European Countries

Abstract

Ensuring that children, who form the foundation of societies and ensure societal sustainability, can lead a good life, and evaluating the problems children face and developing solutions are of great importance. It is evident that steps taken to protect children in the modern sense date back to the early days of the industrial revolution and have continued to the present day. In this context, the aim of the research is to examine the historical development and processes of children's rights in different countries. In the research, conducted as a document analysis, the concept of childhood and children's rights, the well-being and welfare of children, and the development processes of children's rights in different European Union countries were examined. The findings reveal that in states centred on the education system, children's welfare, well-being, education, health, and other rights are internalised by society and protected by law. -- However, that the country's level of development, its well-established legal systems and its emphasis on education in raising children actually reflect an investment in the sustainability of society, as well as in nurturing the adults of the future.

Keywords: Children's rights, child welfare, document analysis.

GİRİŞ

Toplumların temelini oluşturan ve sürdürülebilirliğini sağlayan çocukların iyi bir yaşam sürebilmeleri, çocukların karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Modern anlamda çocuğun korunması için atılan adımların sanayi devriminin ilk dönemlerine denk geldiği görülmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan çocukların zor koşullarda çalıştırılmaları, çocukların korunması düşüncesini ve çocuğa dair sosyal politika tedbirlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Önerilen tedbirler daha çok çocukların çalışma saatlerinin düzenlenmesine yönelik gerçekleştirilmiş olsa da ileriki dönemlerde çocukların da yetişkin bireyler gibi temel haklara sahip olmaları gerekliliği görüşüyle Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanarak onaylanmış ve onaylayan ülkeler çocuk ile ilgili politikalarını bu küresel doküman doğrultusunda şekillendirmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) liderliğinde yapılan evrensel çocuk haklarının oluşturulması fikri, zamanla pek çok ülkenin de katılımı ile genişleyerek büyük bir katılım ile kabul görülmekle birlikte 1989 yılında BM Genel Kurulu'na Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Ardından 1994'te ülkemizin onayladığı bu sözleşme ile, içeriğine yönelik detaylı düzenlemelerle çocuğun yaşama hakkının korunması, sağlık ve eğitim haklarının sağlanmasının daha da ilerisinde haklar dahil edilerek çocuğa sosyal yaşamın her alanında çocuğun kendini geliştirebilmesine yönelik olanaklar tanımlanmasını hedeflenmiştir. İleriki yıllarda uluslararası güncellemelerle dünyadaki tüm çocukların iyi olma halinin iyileştirilmesi ve refah düzeylerini artırıcı uygulamaların yerine getirilmesi temel hedef haline gelmiştir. Bu çerçevede çocuk haklarına dair temel standartların oluşturulması için ülkelerin ulusal düzeylerde yapmaları hedeflenen düzenlemelerle çocuk refah sistemlerinin geliştirilmesi istenmektedir.

Çocuk refah düzeyine yönelik politikaların günümüzde bütüncül bir yaklaşımla ele alınıp organize edildiği, çocuğun yararı göz önünde bulundurularak her türden istismara karşı koruma ve temelinde çocuk haklarını benimseyen çocuk koruma sistemlerinin oluştuğu görülmektedir (Yolcuoğlu, 2009). Avrupa Birliği (AB) kapsamında uluslararası anlamda çocuğun görünürlüğü ve değerini ortaya çıkaran raporlar ve sonuçları inceleyen bu çalışmada ilk olarak çocuk ve çocuk hakları, çocuğun iyi olma hali genel bir girişin ardından çocuk hakları perspektifinden farklı AB ülkelerinin çocuk refahını oluşturma girişimleri incelenerek raporlaştırılacaktır.

A. Çocuk Kavramı ve Çocuk Hakları

Çocuklarla ilgili yürütülen araştırmalarda ilk olarak “çocuk” kavramının tam olarak neyi ifade ettiği, çocuk kavramının yetişkin tanımından nasıl ayırt edilebileceği ön plana alınmalıdır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, tarım toplumu

olup olmamalarına veya Batı toplumunda gördüğü değere göre çocuk kavramının tanımı değişiklik gösterebilmektedir. Modern anlamda çocuk kavramının ilk olarak Batı toplumlarında ortaya çıktığı ve özellikle 17. yüzyıldan itibaren bu toplumlarda gerçekleşen çeşitli değişimler sonucu çocuk olgusunun önem kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda da çocuk kavramı zaman içerisinde, aileye aile olma duygusu verirken bir yandan da geleceğe hazırlanan ve çalışma hayatından uzak tutulmaya başlanan varlık olarak kabul görmeye başlamıştır (Zeytinoğlu, 2001; Kulaksız, 2014). Günümüzde ise, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)'ne göre 18 yaşından küçük her bir birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Bu madde ile "çocuk" 0-18 yaş arasında bireyler olarak tanımlanmaktadır (Bakırcı, 2004). Avrupa Konseyi'nin tanımına göre çocuk hakları "çocukların insan hakları", çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişiminin henüz tamamlanamamış olması sebebiyle çocuğa özgü şekilde korunmaları gerektiğinin sonucu doğrultusunda uluslararası kuruluşların girişimi ile hazırlanmış ve ulusal mevzuatlar tarafınca kabul edilmiş temel haklardır. BMÇHS'ne çocuk hakları, her bireye tanımlanan insan haklarına ek olarak çocuklara tanınmış özel haklar olarak da tanımlanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2013). Çocuk hakları ele alınırken BMÇHS'de belirtilen dört temel kriter göz önünde bulundurularak kanun ve uygulamalarla yerine getirilmektedir. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi'nde de doğrudan karşımıza çıkan dört temel kriter çocuk haklarının hiçbir ayırım göstermeksizin bütün çocuklara tanınması, çocuğun yüksek faydasının ön planda tutulması, çocuğun yaşama ve gelişme hakkının korunması ve çocuğun her kademede karar alma süreçlerine katılması ve fikirlerini açıkça beyan etmeye yönlendirilmesi (Avrupa Konseyi, 2016) şeklinde vurgulanmaktadır.

B. Çocuk Refahı ve Çocuğun İyi Olma Hali

Günümüzde International Children's Emergency Fund (UNICEF) öncülüğünde pek çok uluslararası kuruluşun girişimleriyle gelişmiş ülkeler, çocuklarla ilgili politika ve hizmetlerinde çocuğun "iyi olma hali"ni odağa alan yaklaşımları ön plana çıkarmaktadırlar. Bu yaklaşımların oluşmalarında bireylerin iyi olma hallerinin sadece birey başına düşen gelirle ilgili olmadığı fikri de bu düşüncenin yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Aynı zamanda bu yaklaşım BMÇHS'de vurgulanan çocukların, insani haklarıyla birlikte özel hakları da vardır ifadesinin karşılığı şeklinde benimsenmektedir (UNICEF, 2013).

İyi olma hali (well-being), fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişim aracılığıyla bireyin kendisi, diğer insanlar ve çevresiyle ilişkili olarak kendine yönelik yeterliliklerini geliştirmesi şeklinde tanımlanabilir (Pollard & Lee, 2002). Çocuğun iyi olma hali zihinsel, psikolojik, fiziksel ve sosyal boyutları kapsayan bütüncül bir yaklaşımdır. Aynı zamanda çocuğun yaşamında yer alan çeşitli alanlara göre geliştirilen göstergeler ile çocuğun yaşam kalitesini belirlemeye ve bunun

sonucunda politika geliştirmeye yönelik önerileriyle geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Tatlıcıoğlu, 2022). Çocuğun iyi olma hali, çocuğun kendi hayatını şekillendirmesinde aktif role sahip birey olarak kabul edilmesi gerektiğini esas alan bir düşünce biçimini vurgulamaktadır. Bu düşünce çocukları kendi hakları olan sosyal grup olarak tanımlarken çocukları özgür bireyler olarak kabul etmektedir (Pollard & Lee, 2002). Böylece çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi yönünde atılan adımlar ile toplumların geleceğine yönelik yapılan büyük bir yatırım olarak kabul edilmektedir (Beşpınar & Aybars, 2013).

Çocuğun iyi olma hali Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD) ve AB'nin kabul ettiği kriterler çerçevesinde sağlık, gelir düzeyi, eğitim ve sosyal katılım boyutlarında ele alınmaktadır (UNICEF, 2013). Sağlık, çocuğun iyi olma halinin göstergelerinden kabul edilen diğer bileşendir. Dünya Sağlık Örgütü [World Health Organisation (WHO)] çocuğun iyi olma durumunu çocuk sağlığı, çocuk hakları ve çocuğun iyilik halinin yakalanması çerçevesinden ele almaktadır. Bu perspektife göre çocuk ölümlerinin azaltılması için önlemler alınması ve enfeksiyona bağlı oluşan hastalıklara önlem alınması, çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimine destek sağlanması, çocuğa karar alma süreçlerinde katılımı için olanak tanınması ve çocuğun şiddetten uzak tutulması gerekliliği göze çarpmaktadır (WHO, 2014). Gelir düzeyi, çocuğun yaşam biçimi, hayatı ve iyi olma halini etkileyen temel faktörlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalar gelir düzeyi eşitsizliğinden, kız ve erkek çocukların olumsuz etkilendiğini, çocuk işçi sayısının giderek arttığını, çocukların eğitime erişimlerinin kısıtlanarak yoksulluğun nesiller arası aktarımına neden olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF, 2013). Bununla birlikte gelir eksikliğinin, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ve sosyal katılım aşamasında çocuklar için bir tehdit unsuru olarak yordayıcı rolde olduğu söylenebilir. Eğitim, çocuğun yaşamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte çocuğun refahı ve iyi olma hali tartışılırken üzerinde durulması gereken önemli bir bileşendir. Çocuğa yönelik eğitim süreci değerlendirilirken tüm ülkeler için en önemli kademe olarak erken çocukluk eğitimi ön plana çıkmaktadır. Bu dönemdeki eğitimde edinilecek temel bilgi ve beceriler çocuğun ileriki eğitim yaşamında ve sonrasındaki adımlarını büyük ölçüde etkileyici role sahiptir (West & Nikolai, 2013). Bu nedenle ülkelerin çocuğun iyi olma halini geliştirmeleri için politikalarının okul öncesi dönemle ilgili düzenlemeleri de kapsamı gerekmektedir. Çocuğun iyi olma halinin göstergelerinden biri olan sosyal katılım BMÇHS'nin temel ilkelerinden birisidir. Sosyal katılım çocuğun aile yaşamına, kültürel ve toplumsal hayata tam katılım göstermesidir. Bu katılımda çocukların okul gezileri ve kulüp etkinlikleri vb. aktivitelere katılım sağlamaları ile, yaşamsal içeriklere dair aile, okul, yerel yönetimler vb. kurumlarda görüş bildirme, fikir paylaşma ve değerlendirme durumlarına aktif katılım ile görüşlerini ifade etme fırsatlarının bulunması gerekmektedir (UNICEF, 2013).

Çocuk Hakları Perspektifinden Çocuk Refahını Oluşturma Girişimleri

BM Genel Kurulu'nda 1989 yılında kabul edilen BMÇHS, daha sonraki yıllarda yapılan düzenlemeler için temel bir yol gösterici niteliğe sahiptir. Ulusal ve uluslararası platformlarda konuya yönelik gösterilen önem artış göstermiş, çocuk haklarının tanınması ve geliştirilmesi gerek uluslararası düzeyde gerek Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde ön planda tutulmuştur.

A. Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Girişimler

Çocuğun korunması ve refah düzeyinin geliştirilmesi için uluslararası düzenlemelerin ilk adımları çalışan çocuklarla ilgili düzenlemelerdir. İngiltere'de 1802 yılında kabul edilen çocuk çalışanlara yönelik yasa ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi ile ilgili maddeler gerek sosyal politika gerek çocukların korunmasına yönelik atılan adımlarda ilk olma özelliğine sahiptir. Bu kapsamda konuya yönelik uluslararası hazırlık ve çalışmalar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılandırılmış, çocukların çalışmalarına yönelik yaş sınırı belirlenmiştir. Bu sözleşmeyi onaylayan ülkeler, yaş sınırını göz önünde bulundurarak çocukların çalışabilecekleri yaş aralıklarını tanımlamak zorundadırlar. Sonraki zamanlarda en kötü koşullarda çalışan çocukların çalışmalarının sonlandırılması hususu ön plana getirilmiş ve önceliğin bu konuya verilmesine yönelik ortak bir kanı benimsenmiştir.

Çocuğun çalışmasına yönelik ILO tarafından ele alınan düzenlemelerin ardından çocuğun haklarını benimseyen ve tanıyan düzenlemeler BM tarafından geliştirilmiştir. Bu bağlamda 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafınca onaylanmış, 1959 yılında BM tarafından kabul edilen 'Çocuk Hakları Bildirgesi' çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal, ahlaki olarak özgür ve saygın bir şekilde gelişimini sağlıklı ve normal bir biçimde tamamlaması bakımından çocuk haklarının göz önünde bulundurulduğu düzenlemeler anlamına gelmektedir. Bu gelişmelerin ardından en kapsamlı ve uluslararası alanda en fazla onay alan sözleşmenin BM tarafından 1989 yılında kabul edilen çocuğun kişilik değerlerini ve haklarını koruyan "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (BMÇHDS)" olduğu görülmektedir (Seyyar, 2011). Bu sözleşmede çocukların gereksinimlerinin karşılanmasına dair sorumluluk sahiplerinin sırasıyla aile, ülke yönetimleri ve toplum olarak tanımlandığı görülmektedir.

Daha geniş kapsamıyla karşımıza çıkan BMÇHDS'de çocuklara isim ve vatandaşlık hakkı, kimliğin korunması hakkı, ana-baba ile yaşama hakkı, yasadışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmeden korunma hakkı, ifade özgürlüğü, çocuğun görüşünün alınması, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, özel yaşantının korunması hakkı, dernek kurma hakkı, suistimal ve ihmalden korunma hakkı, gerekli bilgilere ulaşma hakkı, aile ortamından yoksun çocuğun korunma hakkı, mülteci çocuklara ilişkin haklar, özürlü çocuklara ilişkin haklar, sağlık ve sağlık

hizmetlerinden yararlanma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, yeterli yaşam standardına ulaşma hakkı, dinlenme ve kültürel etkinliklere katılma hakkı, uyuşturucu, satılma, kaçırılma, cinsel sömürü, işkence, silahlı çatışmadan korunma hakkı ve adil yargılanma ve çocuğa özgü adalet sistemi kurulması hakkı (Birleşmiş Milletler, 1989: I. Kısım 1-41. maddeler) gibi hakların tanımlandığı görülmektedir. Bu sözleşmenin daha sonra Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (2001), Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2009-2011, 2012-2015 ve 2016-2021 olmak üzere üç belge), Avrupa Birliği Çocuk Hakları Programı'na (2011) temel esaslar ve amaçlanan küresel standartlar açısından ilham kaynağı olduğu görülmektedir (Avrupa Konseyi, 2016).

Avrupa Birliği ve Çocuk Hakları

Yirminci yüzyılın başların itibaren çocukların yetişkinlere göre farklı haklara sahip oldukları ve bu bağlamda bu hakların çocuklara özellikle tanınması gerekliliği hususunda farklı ülkelerde farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Özellikle Avrupa kıtasında ortaya çıkmaya başlayan hareketlenmelere baktığımızda Polonyalı eğitim bilimci Janusz Korczak'ın 1919 tarihli 'How to love a child' (Bir çocuğu nasıl sevmeli) isimli kitabında çocuk haklarını vurguladığı, 1917 yılında Ekim Devrimi sonrasında Rusya'da Proletkult örgütünün Moskova şubesinin bir çocuk hakları bildirgesi yayınladığı görülmektedir. Çocuk haklarını savunma noktasında doğrudan ilk girişim 1923 yılında taslağı Eglantyne Jebb tarafından hazırlanan ve 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'dir. Bu bildiri daha sonra BM tarafından kabul edilmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından bu bildiri yürürlüğe alınamamış, 19 Ekim 1959'da BM Genel Kurulunun 3. komitesi (Sosyal, İnsanlık ve Kültür Komitesi) önceden hazırlanan çocuklara ilişkin taslağı kabul edilmiştir. 20 Kasım 1959'da BMGK'da, 78 ülkeden katılımcıların bulunduğu genel oturum ile, oy birliğiyle Çocuk Hakları Beyannamesi kabul edilmiştir (Akarslan, 1998).

0-18 yaş arasında 100 milyondan fazla çocuğun yaşadığı Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde veya AB'nin temel ilke ve prensiplerinin oluşmasına katkı sağlayan İngiltere, Fransa gibi köklü demokrasi geçmişine sahip ülkelerde çocuk haklarına dair genel toplumsal bir farkındalık oluşmuş, bu farkındalık ile çocuklara yönelik hukuk bu farkındalık merkezinde yapılmıştır (Aktürk, 2006; Ruxton, 2005). AB'nin temel hedeflerinden bir tanesi Lizbon Anlaşması'nın önemle vurguladığı çocuk haklarının teşvik edilmesi ve korunmasıdır. Lizbon Anlaşması'nın AB'ye yönelik 3(3). maddesi açık bir biçimde AB'nin bugün çocuk haklarını savunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte AB Temel Haklar Tüzüğü'nde çocuk haklarına da yer verilmektedir. Tüzüğün 24. Maddesi, çocuğun bağımsız ve özerk haklara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte madde, çocuğun yüksek yararını kamu otoriteleri ve özel kurumlar için birincil durum olarak ta-

nımlamaktadır. Tüm AB Üye Devletleri, BMÇHS’ni kabul ederek onaylamıştır (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

AB Komisyonu 2006 yılında, “Çocuk Haklarına İlişkin Bir AB Stratejisine Doğru” Tebliği ile iç ve dış politikalarında, çocuk haklarının teşviki ve koruma altına alınması için bir esas tanımlamıştır. Bu esasta komisyon delil temelli politikaların temelini oluşturmak ve ilgili gruplarla etkileşim kurmak için AB kurumlarının çocuk haklarına yönlendirme yetkisini kuvvetlendirecek birimler oluşturmuştur. Lizbon Anlaşmasında ve temel haklar tüzüğünde çocuk haklarına ilişkin güçlü ve gerekçelendirilmiş taahhüt bulunmaktadır. AB Komisyonu çocuk haklarına ilişkin etkinliği arttırmanın ve politika hedeflerini uygun zamanda ve koşullarda harekete geçirmenin etkili olduğunu düşünmektedir (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

2006 yılında “Çocuk Haklarına İlişkin Bir AB Stratejisine Doğru” Tebliği ile çocuk hakları hususunda uzun soluklu bir AB stratejisi oluşturma süreci karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte; katılımcılarla olan işbirliklerinin arttırılması, çocuğun haklarının merkeze alınması ve kamuoyunda gündeme alınması, çocukların AB uygulamalarındaki etkilerinin incelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu strateji ile AB gerek kendi sınırları içinde gerek dünyadaki tüm çocukların temsilinin, örgütlenmelerinin destekleneceği, çocuğa yönelik karar ve gerekliliklerde çocuğun görüşünün dikkate alınacağını belirtir. Bu strateji ile birlikte Çocuk Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Amaçlı AB Rehber İlkeleri’ni benimser, çocuğa yönelik şiddetin engellenmesine öncelik vermektedir. Bu ilkeler aracılığıyla çocuk haklarının tüm AB politika ve uygulamalarında ön plana alınarak hukuki güvence verilmektedir. 2008 yılına gelindiğinde “A special place for children in EU external action” adlı karar ile çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi, AB dış ilişkilerinin bir parçası pozisyonuna getirildiği görülmektedir. Bahsedilen karar 2006 yılında alınan strateji geliştirme sürecinin bir bileşeni şeklinde değerlendirilebilir (Tat, 2016).

AB bünyesinde ele alınan Avrupa 2020 Stratejisi, günümüz çocuklarının daha nitelikli bir eğitim alabilecekleri, kendilerini geliştirmek amacıyla gereksinim duydukları desteklere ve kaynaklara erişimlerinin olabileceği, 22. yüzyıl Avrupa’sına köprü olan, Avrupa’nın 21. yüzyılı için hedef hazırlamaktadır. Bu nedenden dolayı, Komisyon “Çocuk Hakları İçin Avrupa Birliği Gündemini” benimsemektedir. Buradaki temel amaç tüm AB kurum ve üye devletlerinin ilgili AB politikalarında çocuk haklarının ön planda olması, bu hakların korunması ve yürütülmesine dair güçlü taahhütlerini tekrar teyit etmek ve böylece bu durumu somut çıktılar haline getirebilmektedir (Europe 2020, 2010).

Avrupa Parlamentosu, Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite ve bunlarla birlikte, UNICEF ve Üye Devletlerdeki Çocuklar için Şikâyet Dinleyen Kişiler gibi konuyla ilgili temel gruplar ve Sivil Toplum Örgütleri, Avrupa Birliği Çocuk Hakları Forumunun da aralarında yer aldığı iletişimin hazırlanmasına katkıda bulunmuşlardır. AB Çocuk Hakları Gündemi, AB etkisinin, çocuğun hakları açısından, Tüzüğün ve ÇHS'nin koşullarına saygı duyulmasını garantilemede örnek gösterilmektedir. Bununla birlikte bu çocuk dostu adalet, özel durumlarda çocuğu koruma, AB içinde ve AB dışında, çocuğa yönelik şiddetle mücadele gibi gerçek bir katma değer oluşturulabildiği bir alanda pek çok somut adımlar atma konusuna yoğunlaşmaktadır (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Çocuk yoksulluğu ve çocuğun refah düzeyi AB üye devletlerinin üçte ikisinden daha fazlası için mücadele edilmesi gereken, önceliği olan önemli bir boyuttur. 2009 yılı verilerine göre Avrupa'da yoksulluk ve dışlanma riski altında yaklaşık 25 milyona yakın çocuk bulunmaktaydı. AB üyesi bazı devletler çocuk yoksulluğuna yönelik kendi ulusal hedeflerini belirlerken birçok üye ülke de yoksulluğun nesiller boyu devamını önlemek için özellikle eğitimin rolü ve önemini vurgulamaktadırlar. Alınması gereken önlemler incelendiğinde eğitim odaklı temellendirildiği görülmüştür (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Avrupa'da sayıları altı milyonu geçen gençlerin, öğretimi veya daha alt kademeleri tamamlayarak, eğitim hayatını bıraktığı; bu gençlerin %17,4'ünün sadece ilköğretimi tamamladığı görülmektedir. Bu sebepten dolayı Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa 2020 Stratejisi perspektifinde kabul edilen ana başlıklardan biri, okulu erken yaşlarda bırakan çocukların oranını %10 değerinden daha alt seviyelere düşürmeyi hedeflediğidir (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011).

Toplumların temelini oluşturan ve sürdürülebilirliğini sağlayan çocukların iyi bir yaşam sürebilmeleri ve çocukların karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Modern anlamda çocuğun korunması için atılan adımların sanayi devriminin ilk dönemlerine denk geldiği ve günümüze dek devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın amacı farklı ülkelerde çocuk haklarının tarihsel gelişimlerinin, süreçlerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Yapılan araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular ile ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsayan, elde edilen sonuçların nitel ya da nicel olarak rapor edildiği nitel bir araştırma yön-

temidir (Merriam, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2021). Eğitim alanına yönelik bir araştırmada veri kaynağı olarak ders kitapları, öğretim programları, program yönergeleri, raporlar gibi dokümanlar kullanılabilir (Bowen, 2009; Creswell, 2008). Basılı ya da dijital materyalleri kapsayan doküman incelemesi, verileri analiz ederek anlamlandırmayı, araştırılan konuya yönelik derinlemesine kavramayı ve süreç sonunda elde edilen sonuçlardan bilgiler elde etmeyi amaçlar (Corbin & Strauss, 2008). Bu nedenle araştırmacının çıkış noktası doğrultusunda Fransa, İngiltere, İrlanda, İtalya, Norveç olmak üzere beş farklı Avrupa ülkesinde çocuk kavramı, çocuğun iyi olma ve refahı, çocuk haklarının gelişim süreçlerine yönelik rapor ve bilimsel yayınlar incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılan araştırmada veri kaynağını farklı Avrupa ülkelerinde çocuk kavramı, çocuğun iyi olma durumu ve refahı, çocuk haklarının gelişim süreçlerine yönelik rapor ve bilimsel yayınlar (makaleler) oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma sorusu kapsamında *çocuk hakları*, *çocuğun iyi oluşu*, *Avrupa'da çocuk hakları* anahtar kelimeleri ve İngilizce karşılıkları ile ilgili GoogleScholar, WebofScience, YÖKTez, Proquest veri tabanlarında alanyazın taraması yapılmıştır. Ulaşılan kaynaklardan konuya yönelik notlar alınarak ilgili çıkarımlar oluşturulmuştur.

Bilimsel yayın ve raporlara ulaşma sürecinde ise doküman incelenmesi aşamalarına uygun adımlar izlenmiştir. Bu aşamalar:

- Dokümanlara Ulaşma
- Özgünlüğü Kontrol Etme
- Dokümanları Anlama:
- Veriyi Analiz Etme
- Veriyi Kullanma (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Araştırmanın Etiği

Yapılan araştırmanın doküman incelemesi olmasından kaynaklı, doğası gereği beşerî ve canlı varlıklarla çalışılmadığı ve deneysel bir müdahale içermediği için etik kurul iznine başvurulmamıştır. Ayrıca, yapılan araştırmayı desteklemek amaçlı dış fon kullanılmamıştır. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuş, bulgular bölümünde incelenen dokümanlarda yer alan kavramlar dışında araştırmacının öznel ifade ve görüşlerini yansıtmak kavramların kullanılmasından kaçınılmış, araştırma sürecinde faydalanılan çalışmalar kaynakçada sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde kaynak ve doküman taraması sonucu ulaşılan Fransa, İngiltere, İrlanda, İtalya ve Norveç olmak üzere beş farklı Avrupa ülkesinde çocuk kavramı,

çocuğun iyi olma ve refahı, çocuk haklarının gelişim süreçlerine yönelik süreçleri ele alınmaktadır.

Fransa

Fransız hukukuna bakıldığında tarihsel süreçte çocuğun kademeli olarak bir nesnenin özne haline geçtiği görülmektedir. Çocuk, korumaya ihtiyaç duyan küçük bir yetişkinden ziyade kendine yetebilen, özerk ve kendi haklarını doğrudan kendi kendine kullanabilen, özellikle uluslararası hukukun da etkisiyle, kendini ilgilendiren süreçlerde söz hakkı olmaya başlamış hukuk kişisidir. Çocuğun tarihsel süreçteki değişim ve tanımına bakıldığında bu durumun toplumun ve de o toplumun hukukunun ne derece çağdaş olduğunu da göstermektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken Fransız hukukunda çocuk haklarının gelişiminin uzun zaman aldığı ve toplumsal bilinç ve çağdaşlaşma ile olan bağı, bu sürecin incelenmesiyle daha net anlaşılacaktır. Bir diğer nokta ise Fransız hukuku ne düzeyde gelişmiş olsa da çocuk hukuk kişisinin her yerde olduğu gibi bu hukuk sisteminde de henüz tam bir özne olarak değerlendirilememesi ve Fransız çocuk hukukunun gelişimini tam anlamıyla tamamlayamamasından kaynaklı çocuğun tüm haklarını kendi başına kullanamaması ve bu hakların bütünüyle devlet tarafından yeterli korunmaya alınamamasıdır (Tınc, 2023).

Fransız çocuk hukukunun çağdaşlaşmasında en etkili role 20. yüzyıl ortalarında gelişmeye başlamış olan medeni haklar sahiptir. 1968 toplumsal hareketleri, tüm dünya ve özellikle de Fransa'da bireysel hak ve özgürlükleri, kadın hakları ve aile gibi temel değerleri derinden etkileyen özgürlük temelli değişim rüzgârını tetiklemiş, bir taraftan toplumsal kurumları modernleştirirken bir yandan da çocuk haklarının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu değişim ile çocuğun ilk olarak aile içerisinde daha sonra da yavaş yavaş genel anlamda sosyal hayatta gerçek bir hukuk kişisi olarak tanımlanması yolunu açmış; değişim sürecinde olan toplumsal manevi değerlerin ötesindeki sosyal gerçekliklerin, önceden de belirlenen çocuğun hukuksal güvencelere ulaşmasına destek sağlamıştır (Tınc, 2023).

1889 yılından itibaren okul öncesi eğitimi ilköğretim kademesi altında Fransız devlet eğitim kurumlarında oldukça değer görmekle birlikte dünyanın çeşitli ülkelerine göre daha farklı bir görünüme sahiptir. Fransa'da okul öncesi eğitim 2-4 yaşlarında başlamaktadır. Özellikle 3-4-5 yaş gruplarında neredeyse %100'e yakın bir okullaşma görülmektedir (Kartal, 2005). Bu yönüyle Fransız eğitim sistemi içerisinde okul öncesi eğitim politikasının oldukça erken çocukluk dönemine indiği ve erken yaş gruplarını içerdiği, eğitim kurumlarının ona göre yapılandırıldığı söylenebilir.

Fransa'da çocuklara yönelik en önemli ve dikkat çekici kamu hizmetlerinden biri çocuk kütüphaneleridir. Bu uygulamanın Fransız tarihinde oldukça eskilere

indiği söylenebilir. Bu uygulama ile bu kütüphanelerde çocukların daha mutlu olacağı materyal ve diğer araç-gereçlerin de renkli çocuk kitaplarıyla birlikte yer aldığı ve tasarlandığı, hatta mevsimsel farklılıklara göre açık alanlarda okuma yapılabilecek mekânsal düzenlemelerin olduğu görülmektedir (Kartal, 2005). Bu yönden Fransa'daki çocuk kütüphaneciliği geleneğinin, günümüzde gelişmekte olan pek çok ülkeye rol model olabileceği görülmektedir (Kahraman & Sevinç, 2020).

Görüldüğü üzere çağdaş Fransız hukukunda çocuk, ulusal ve uluslararası hukukun entegrasyonu sonucu, zaman içerisinde farklı türde kuralları temel değerlerde bir araya getiren bir hukuk nesnesi olmaktan uzaklaşarak, özerk bir hukuk kişisi olma yolunda ilerlemekte, bir taraftan bahsedilen hakları yapılıyor bir taraftan da hukuki konumu giderek gelişen gerçek bir birey olarak ye almaya başlamaktadır

İngiltere

İngiltere'de çocuğun refahına yönelik adımların 19. yüzyıl ortalarında atılmaya başlandığı görülmektedir. 1861 yılında yayınlanan “Şahıs Kanunu” ile çıraklık yaptırılan çocukların, çalışma sürecinde cezalandırılması yasaklanmış; 1868 yılında çıkartılan Yoksullar Yasası ile ailelerin çocuklarının beslenme, giyinme, barınma ve sağlık ihtiyaçlarını sağlayamamaları suç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 1889 Çocukların Ayrıcalıkları yasası ile çocuğa zulmün engellenmesi amacı ile çocuğuna kötü davranan ebeveynlere devlet tarafından çocuğu koruma yetkisi verildiği görülmektedir. İlk defa 1908 yılında Çocuk Mahkemeleri kurularak evlat edinme sürecinin kanuni altyapısı oluşturulmuş, çocuklarına cinsel istismarda bulunan ebeveynlere yargılanma ve cezalandırma uygulamalarına yönelik kanuni düzenlemeler getirilmiştir. 1933 tarihinde çıkartılan “Çocuk ve Gençler Yasası” ile ilk defa “çocuğun yararı” kavramı gündeme getirilerek ve çocuk mahkemelerinin gücü artırılarak, “çocuğun korunması” iyileştirmelerine ilişkin yeni kanuni düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı ile Birleşik Krallık'ta sosyal hayatla birlikte özellikle çocuk konusunda önemli adımlar atılarak sırasıyla 1944 yılı Eğitim Kanunu, 1945 Ailelere Yardım Kanunu (Family Allowance Act), 1948 Milli Yardım Kanunu (National Assistance Act) yürürlüğe girmiştir. 1945'te, çocukların korunmasına ilişkin durumun gözden geçirilmesi ve gerekli adımların atılması ve organizasyonların gerçekleştirilebilmesi için İçişleri, Sağlık, Eğitim Bakanlıkları ve gönüllü sivil toplum temsilcilerinin bir araya gelmesiyle bir komite oluşturulmuştur. Komitenin başkanı Miss Curtis'in ismiyle anılan “Curtis Raporu”, bir yıla yakın çalışmalar sonunda yayınlanarak, raporun ardından 1948 yılında (Children Act) “Çocuk Yasası” yayınlanmıştır. Bu yasa ile ailelerin parçalanması sonucunda çok sayıda çocuğun bakıma ihtiyaç duyduğu tespitiyle, bütünüyle aileyi desteklemek, özellikle çocukları ekonomik

ve sosyal sorunlarda korumak amaçlanmıştır. Bununla birlikte yasada yerel yönetimlerin çocuğun korunmasına yönelik görev ve yetkileri ile hangi çocuklara hangi türde hizmetlerin verilmesi gerektiği detaylı şekilde yer almıştır. Curtis Raporu'na ayrıntılı olarak bakıldığında, yerel yönetimlerin çocuğun korunması ve refahın sağlanmasında görev ve yetkiye sahip olduğu görülmektedir (Yolcuoğlu, 2010). 1989 “Çocuk Yasası”, her çocuğa ihmal ve istismardan korunma hakkını vererek temel ilkede çocuğa en iyi bakımın kendi aile ortamında verilebileceği ilkesi kabul edilmiştir. 1995 yılında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi' referans alınarak çocuk yasasına üç temel ilke eklenmiş ve çocukların her türlü ayrımcılıktan korunması, çocuğun refahının sağlanmasına birinci derecede öncelik tanınması ve çocuğun görüş ve düşüncelerinin dinlenmesi ilkeleri kabul edilmiştir. 2003 yılında ilk “Çocuk Bakanı” olarak atanan Margaret Hodge'un girişimleri ile elektronik ortamda her çocuğun sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere ilişkin sorunları, görüş ve önerileri alınarak çocuk komisyonu ve yerel yönetimler tarafından ihtiyaçlara yönelik uygun hizmetlerin geliştirilmesi ve çocukların güveninin kazanılmasına ilişkin uygulamaların gerçekleştirilmesi kararları alınmıştır.

İrlanda

İrlanda Cumhuriyeti hukuk sistemi incelendiğinde sosyal eşitliği, kanıta dayalı ve sonuç odaklı politikaları içerdiği ve tüm faaliyetlerini bu çerçevede yürüttüğü görülmektedir. Çocuklara yönelik politikalarına bakıldığında çocuğun kendi varoluşunu gerçekleştirebilmesinin en önemli araçlarından biri olarak katılım hakkı, Çocuk ve Gençlik İşleri Bakanlığı'nın önem verdiği konuların başında geldiği söylenebilir. Bu kapsamda çocuğa yönelik üretilen politikalar ve faaliyetlerin de çocuğun katılımı ile gerçekleştiği, çocukların ve gençlerin hayatlarını etkileyen kararlarda katılım haklarının olduğu ve tüm kurum ve kuruluşlarda bu ilkenin benimsendiği görülmektedir. Benzer şekilde ülkedeki sesini duyuramayan ya da savunmasız çocuk ve gençlerin de karar alma süreçlerine katılmalarını sağlayacak sistemlerin yapılandırılması ve geliştirilmesini sağlanarak, kapsayıcı bir katılım sürecinin oluşturulduğu ön plana çıkmaktadır. Sadece bireysel karar alma süreçlerinde değil politika, mevzuat ve araştırmaların geliştirilmesine çocukların ve gençlerin katılımın yaygınlaştırılması da önemli hedefler arasında yer almaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için 2019-2023 katılım stratejisinde de katılımcı faaliyetlerin kamu ya da kamu tarafından desteklenen birimlerde yürürlüğe konulması, desteklenmesi ve teşvik edilmesi ve katılımcı uygulamaların organizasyonel kültürünün ve bunu destekleyen sistemlerin geliştirilmesini sağlamaya yönelik olarak finansal desteğin sürdürüleceği ifade edilmiştir (Dirikoç, 2020).

İrlanda'da çocuklara yönelik uygulamalarda, erken çocukluk dönemine önem verildiği görülmektedir. İrlanda kapsamında doğumundan altı yaşına kadar olan

çocukları tanımlayan Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi, çocukların iyi yetişmiş personelden nitelikli bakım ve eğitim almalarını zorunlu kılmaktadır. Bu eğitimin öncelik alanlarından biri olarak kabul edilen erken çocukluk/okul öncesi eğitiminin düzenlenmesi için pek çok mevzuat ve strateji hayata geçirilmiştir. Bu uygulamaların başında ise ulusal erken dönem strateji belgesi, çocuğu yararı ve refahı için kanıtlarla desteklenmiş politikalarla garanti altına alındığı; yetkin ve belirli alanlarda yetenekli çocuk profilinin oluşturulabildiği; oyunun hem eğlence hem de gelişme için oyun odaklı bir alan oluşturulduğu görülmektedir. Çocukların da yetişkinler gibi haklara sahip olduğu vurgulanmakta ve bu durumun diğer ülkelere rol model olduğu ifade edilmektedir (Dirikoç, 2020).

Yukarıda sunulan stratejiye uygun olarak geliştirilen İlk Beş Ulusal Erken Dönem Stratejisi, İrlanda'da beş yaş altındaki çocuklar için mümkün olan en iyi sonuçların nasıl elde edileceğine odaklanan araştırma ve işbirliğini temsil etmektedir. Farklı bakanlıklar arasında kurulan işbirlikleri ile on yıllık kalkınma planları ile bebekler, çocuklar, aileleri ve ülke genelindeki toplulukların geleceğine dair ciddi bir alt yapı oluşturmaktadır. Ülkenin anne-babaların çalışmasını ve çocuk bakımını dengeleyebilmeleri için daha geniş çerçevede fırsatlar sunan, kapsamlı ebeveynlik desteği modeli geliştiren, özel gereksinimli çocukların sağlıklarında görev alacak işgücünü de göz önünde bulundurarak çocuk sağlığındaki yeni gelişmeleri takip eden, mali destek sistemi modeli kuran Erken Öğrenme ve Bakım sistemin hareketi ile çocuk işçi ve yoksulluğu ile mücadele için önlemler alan bir strateji paketine sahip bulunduğu söylenebilir (Dirikoç, 2020).

İtalya

İtalya Avrupa ülkeleri arasında çocuğa yönelik etkinlik ve verdiği önemle örnek gösterilebilecek özellikte bir ülkedir. İtalya'da çocuğun şehir hayatına uyum sağlamasında farklı kurum ve kuruluşların, yerel yönetimlerin çeşitli alanlarda çocuk dostu uygulamaları ön plana çıkmaktadır (Çakırer Özservet & Küçük, 2020).

Merkezi hükümet tarafından ele alınan, Gelişim Çağında İnsanların Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi için Ulusal Eylem ve Müdahaleler Planı olan Ulusal Çocukluk Planı (Il Piano Nazionale Infanzia- PNI) yönetimin izleyeceği temel stratejik çizgileri ve somut taahhütleri içeren oldukça önemli bir belgedir. Çocuk ve ergenler için uygun bir politika geliştirmeyi hedefleyen bu plan 14 Mayıs 2007 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı ile değiştirilen 451/1997 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bu plan ile kendini ifade eden Çocukluk ve Ergenlik Parlamento Komisyonu oluşmuş, ilgili bakanlık tarafından sistemin yürütülmesi kontrol edilmektedir. Daha eskilere gidildiğinde ise 1901 yılında kurulan İtalyan Belediyeleri Ulusal Birliği (Associazione Nazionale Comuni Italiani-ANCI), yine çocuğun haklarını koruma ve refahını sürdürmede görev almakta, bu bünye sayesinde Cit-

talia adını verdikleri bir vakıf ile çocuğun topluma entegrasyonu, çocuğa yönelik misafirperverlik ve vatandaşlık kültürünü destekleme, yayma ve sosyal kabul/uyum sağlama politikalarının yürütülmesinde şehirlerin rolünün kuvvetlendirilmesine destek sağlayarak süreç takip edilmektedir. Bu vakıf ile çocuğa yönelik çalışma ve araştırma faaliyetleri, iltica, insan hakları, göç, vatandaşlık, sosyal kabul, sosyal ve sosyo-sağlık politikaları konuları incelenmekte ve takip edilmektedir. Yine bu birim kapsamında kurulan Maliye ve Yerel Ekonomi Enstitüsü (IFEL) (yine bir ANCI Vakfı) ve UNICEF İtalya işbirliği ile Genç Yöneticiler Okulu Publica ile, çocukların haklarını geliştirme ve koruma konularını içeren ve uygulayan politikaların geliştirilmesi planlanmıştır. Çocuk kavramına yönelik ilgili tüzükler detaylı olarak ele alındığında çocuk ya da ergenlere yönelik herhangi bir ibareye rastlanılmamakta, fakat Birlik ve UNICEF'in 2019 yılında bir mutabakat zaptı imzalayarak, en az 15.000 nüfusa sahip belediyelerin başvurusuna açık şekilde UNICEF- Çocuk Dostu Şehir sürecini işletme desteği planlandığı görülmektedir (Çakırer Özservet & Küçük, 2020).

Norveç

Norveç yasalarına göre 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak tanımlanmaktadır ve çocuk, ana rahmine düştüğü andan itibaren yasal haklara sahiptir. Tüm yasalarda çocuk haklarına özel değer verilmektedir. Norveç, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin geliştirilmesine katkı sağlamış, kendi ülkesinde de ilgili alanda bakanlık kurulmasını sağlayan çocuk haklarının ve çocukla ilgili politikaların dil, din, ırk ayırt etmeksizin toplumun tüm alanlarında çocuğun kabul gördüğü örnek bir ülkedir. Bu ülkede doğan her çocuk sosyal yardım ödeneği almakla birlikte ailelere de çocukların bakımı, yetişmesi, nitelikli eğitim alabilmeleri amacıyla ekonomik destek imkanları sunulmaktadır. 2014 yılında yürürlüğe giren ayrımcılıkla mücadelede dört yeni yasa (Eşitlik Yasası, Etnisite Ayrımcılığı Yasası, Ayrımcılık ve Erişilebilirlik Yasası ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Yasası) ülke yönetiminin bu konudaki hukuksal dayanağını meydana getirmektedir. BM'ye üye olan ülkeler imzaladıkları metinlerin yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Norveç BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) hükümlerini revize ederek çocuklar için daha fazla haklar tanımlamıştır. Norveç'in çocuklar için ilk Çocuk Ombudsmanını kuran ülke olması da bu duruma bir göstergedir (Sauness vd., 2015).

Norveç hukukunun öncelikli alanlarında çocuklara karşı şiddetin önlenmesi karşımıza çıkmaktadır. Norveç hükümetinin 2014 yılında hazırladığı çocuk ve gençlere ilişkin şiddeti içeren eylem planındaki esas hedefin çocuk ve ergenlerin evde ya da ev dışında şiddet ve cinsel istismara maruz kalmasını engellemektir. Bu değişiklikle, Çocuk Kanunu'nda çocuklara ilişkin her türlü şiddetin yasak olduğu ifade edilmiştir (Şengün, 2020).

Norveç, dünyadaki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında toplumsal refah ve gelişmişlik düzeyi ile paralel olarak çocukların güvenli ve sağlıklı bir sosyal çevrede, yeterli ekonomik, eğitim ve sağlık imkanlarına ulaşabildikleri ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Norveç Hükümeti, www.regjeringen.no, 2020). Ülkedeki okuryazarlık oranı %100'e yakın olmakla birlikte eğitim 6-16 yaş arası zorunludur ve ilköğretim devlet ve bağımsız okullar tarafından ücretsiz verilir. Norveç'te eğitimin amacı kanunlarla düzenlenir. Eğitim hizmetlerini, Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (Kunnskapsdepartementet-KD) yürütür. Bakanlık, anaokullarından, ilk ve ortaokullardan, kültür okullarından, lise eğitiminden, mesleki eğitimden, yükseköğretimden, yetişkin öğreniminden ve yeterlilik politikasından sorumludur (Norveç Hükümeti, www.regjeringen.no, 2020). Temel öğrenimini tamamlayan öğrenciler teknik okullara ya da lise düzeyinde okullara devam etme haklarına sahip olur. Günümüzde artan göçle birlikte öğrenci sayısındaki artışla ve oluşan ihtiyaçlar sonucunda yükseköğretim kurumlarının kapasiteleri artırılmıştır (Sargutan, 2006; Şengün, 2020).

Norveç'te çocuğun hayata iyi bir başlangıç yapabilmesi ve başarı olabilmesi, iyi olanaklara sahip olabilmesi için okulöncesi eğitimine büyük önem gösterilmektedir. Anaokulu Yasası ile çocukların katılım hakkı düzenlenmektedir. Eğitim Yasası'nın hedef bölümü incelendiğinde, öğrencilerin ve çırakların eleştirel düşünmeyi öğrenmeleri gerektiğini ve bu nedenle okullarda bulunan öğrenci konseylerini aracılığı ile ortak sorumluluk ve katılma hakkına sahip olabilmeleri için etkili bir strateji olduğu ifade edilmektedir (Norveç Hükümeti, www.regjeringen.no, 2020).

Norveç hükümetinin hedefi anaokullarını ebeveynlerin ekonomik durumundan bağımsız olacak şekilde, tüm çocuklar için erişilebilir konuma getirmektir. Kamu tarafından okul öncesi kurumlara yapılan hibeler, yerel yönetimlerin bütçeleri tarafından karşılanmaktadır (www.regjeringen.no, 2020). Ülke eğitim politikasının asıl hedefinde, temel eğitim ve ortaöğretim eğitimindeki tüm müfredatlarına eşitlik, vatandaşlık ve demokratik becerilerin gelişimi vb. temel politika argümanlarını yerleştirmek olduğu görülmektedir (Norveç Hükümeti, www.regjeringen.no, 2020; Şengün, 2020).

Norveç hükümeti, ülkedeki çocukların yaşadığı yere bakmaksızın, tüm çocukların eşit sağlık hizmeti alabilmeleri ve mevcut kaynakları eşit şekilde kullanabilmelerine olanak sağlar. Bu amaç doğrultusunda bireylerin sağlık durumlarını ve değişimlerini takip etmek için, Norveç Pediatristler Derneği (NBF) liderliğinde, 2015 yılında kullanılmaya başlanan sağlık atlasından faydalanılmaktadır. Sağlık atlası, sağlık çalışmaları için önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Atlas gerek temel sağlık hizmetlerinde gerek uzmanlık alanı gerektiren sağlık hizmetlerinin sunulmasında çeşitlilikleri meydana çıkarmaktadır. Bu durum, dünyada en sağ-

lıklı çocuk popülasyonlarından birine sahip Norveç için oldukça önem teşkil etmektedir (<https://helseatlas.no>, 2020).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çocuğun tanımı, çocuğun iyi olma hali ve refah düzeyinden yola çıkılarak düzenlenen çok hakları geçmişten günümüze çocuğun lehine olacak şekilde yapılanma süreçleri geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir. Bu kapsamda farklı ülkelerdeki, özellikle Avrupa Birliği ülkelerindeki çocuk haklarına yönelik iyileştirme ve devletlerin çocuk politikaları incelenmiş ve raporlanmıştır.

Eğitim sistemini merkeze alan devletlerde çocuk refahı, iyi olma hali, eğitim, sağlık vb. hakların toplum tarafından benimsendiği ve yasalarla korunduğu görülmektedir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi, köklü hukuk sistemleri ve eğitime önem vermesi çocuk yetiştirme ile aslında geleceğin yetişkinlerini de yetiştirme, toplumun sürdürülebilirliğine olan yatırımı da yansıtmaktadır (West & Nikolai, 2013). Bu devletler çocuk yetiştirmeyi bir kamu görevi olarak benimsemekle birlikte çocuklara sunulan çeşitli etkinlikler (müzik, sanat, spor vb.) gibi diğer “refah” etkinlikleri de sunmaktadır (An EU Agenda for the Rights of the Child, 2011). Bu ülkeler çocuklar ve gençler için daha nitelikli gündelik yaşam koşulları ve olanaklar sunmak hedefleriyle gerek çocuğu merkeze alan bölgesel gerek ülke çapında eğitimler, aile katımlı etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca bakanlıkların görev alanlarında yer alan içeriklerde çocuk hakları ve çocuklara yönelik hizmetlere yönelik sorumluluklar tanımlanarak bu sorumlulukların gerçekleştirilme durumlarını izleyen sistemler de kurmuşlardır (Ruxton, 2005). Sosyal devlet anlayışı ile şiddetten uzak, çocuk merkezli bir anlayış ile çocuk haklarının dünya genelinde gelişmesine katkı sağlayarak rol model oldukları görülmektedir (Tınç, 2023). Bu ülkelerin evrensel insan hakları noktasından gösterdikleri performansların AB ve AB’ye üye olma yolundaki diğer ülkeler ya da farklı coğrafyalardan ülkelerce takip edilerek politikalarına dahil edildiklerini görmek çocuk perspektifinden umut vaat ettiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB] (2013). *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017* (2013). Ankara

Akarşlan, M. (1998). *Çocuk hakları ve çocuk hakları mevzuatı*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Aktürk, S. (2006). *Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği*. [Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi].

Avrupa Konseyi, (2016). *Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi 2016-2021* (2016). <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422b041369dc316585c0d87/>

Avrupa%20Konseyi%20 (An EU Agenda for the Rights of the Child. (2011). Communication From The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions, Brussels, http://ec.europa.eu/justice/policies/children/docs/com_2011_60_en.pdf. E.T 29.04.2012. Çocuk%20Hakları%20Strateji%20Belgesi.pdf , 24.06.2025.

Bakırcı, K. (2004). *Çocuk ve genç işçilerin haklarının korunması*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Beşpınar, F. U. & Aybars, A.İ. (2013). *Erken yaşlarda çocuk refahı ve kadın istihdamı politika belgesi*. UNICEF/NYHQ2010-2748/İzmihan.

Bradshaw, J., & Mayhew, E. T. (Ed.). (2005). *Well-being of Children in the UK* (2nd Edition). London: Save The Children.

Bradshaw, J., Hoelscher, P., & Richardson, D. (2006). *Comparing Child Well-Being in OECD Countries: Concepts and Methods*. İçinde Innocenti Working Paper No. 2006-03. Florence.

Çakırer Özservet, Y. & Küçük, H. (2020). *İtalya'da çocuklara yönelik yönetsel yapılanmalar. İçinde Çocuklara yönelik karşılaştırmalı yönetsel yapılar*. (Ed. Yasemin MAMUR IŞIKÇI ve Abdullah DİRİKOÇ). Astana Yayınları: Ankara.

Dirikoç, A. (2020). *İrlanda'da çocuklara yönelik yönetsel yapılanmalar: Çocuk ve Gençlik İşleri Bakanlığı ve Çocuk Ombudsmanlığı örnekleri*. İçinde Çocuklara yönelik karşılaştırmalı yönetsel yapılar. (Ed. Yasemin MAMUR IŞIKÇI ve Abdullah DİRİKOÇ). Astana Yayınları: Ankara.

Helse Atlas (t.y.). Child healthcare atlas for Norway, (27.06.2025 tarihinde <https://helseatlas.no/sites/default/files/child-healthcare-atlas.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

Kahraman, S. & Sevinç, İ. (2020). *Fransa'da çocuk hakları ve çocuk politikalarının yönetimi. İçinde Çocuklara yönelik karşılaştırmalı yönetsel yapılar*. (Ed. Yasemin MAMUR IŞIKÇI ve Abdullah DİRİKOÇ). Astana Yayınları: Ankara.

Kartal, H. (2005). Okul öncesi eğitimin Fransa'daki tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 217-225. <https://izlik.org/JA99Z-N64XP>

Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk bağlamında çocuk işgücü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 2(3) 91-111.

Pollard, E. L., & Lee, P. D. (2003). Child well-being: A systematic review of the literature. *Social indicators research*, 61, 59-78. <https://doi.org/10.1023/A:1021284215801>

Regjeringen Norge (t.y.). *Barnetsrettigheter i Norge (The rights of the child in Norway)*. (27.06.2025 tarihinde <https://www.regjeringen.no/contentassets/0ada-3bee46b54f498707f51bbc7d4b2c/barnekonvensjonen-norsk-versjon-uu.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

Ruxton, S. (2005). *What about us? Children's rights in the European Union*. Belgium.

Sargutan, A. E. (2006). *Ülkelerin karşılaştirmalı sağlık sistemleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Saunes, I. S., Tomic, O., Helgeland J. et al. (2015). *Norsk helsetjeneste sammenliknet med andre OECD-land 2015* (Oslo Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten). (27.06.2025 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/285581906_Norsk_helsetjeneste_sammenliknet_m_andre_OECD-land_2015_English_title_The_Norwegian_health_care_sysm_as_compared_to_ot_her_OECD_countries_2015 adresinden ulaşılmıştır).

Seyyar, A. (2011). *Sosyal politika bilimine giriş*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.

Şengün, H. (2020). *Norveç'te çocuk hakları ve çocuk politikalarının yönetimi. İçinde Çocuklara yönelik karşılaştirmalı yönetsel yapılar*. (Ed. Yasemin MAMUR İŞIKÇI ve Abdullah DİRİKOÇ). Astana Yayınları: Ankara.

Tat, D. (2016). Avrupa Birliği Aday Ülkelerinde çocuk işçiliği: Çocuk işçiliğini önleme politikaları önerileri. *Birey ve Toplum*, 6(11). <https://izlik.org/JA62DB-99SH>

Tatlıcıoğlu, O. (2022). Çocuk refahı alanında yeni bir yaklaşım: Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı ve göstergeleri. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 22(2), 143-166. <https://doi.org/10.54961/uobild.1197536>

Tinç, M. R. Fransa'da çocuk hakları. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 81(2), 589-620. UNICEF, (2013). *Çocuk Refahı Belgesi. Kalkınma Bakanlığı ve UNICEF Türkiye Temsilcilięi*.

West, A. & Nikolai, R. (2013). Welfare regimes and education regimes: equality of opportunity and expenditure in the EU (and US). *Journal of Social Policy*, 42(3), 469-493. <https://doi.org/10.1017/S0047279412001043>

World Health Organization, (WHO). (2014). *Investing in Children: The European Child and Adolescent Health Strategy 2015-2020*. Copenhagen.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 43-58. <https://doi.org/10.21560/spcd.15089>

Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hiz-*

met, 21(1), 73-83. <https://izlik.org/JA67YM95NX>

Zeytinoğlu, S. (2001). Çalışan Çocukların İstismarı ve İhmali. İzmir: *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, Yayın No: 113.

Extended Abstract

Introduction

Children constitute the foundation of societies and are essential to their continuity. Ensuring that children lead fulfilling lives, identifying the challenges they face, and developing effective solutions are therefore matters of critical importance. Child protection in the modern sense can be traced back to the early days of the Industrial Revolution. The exploitation of children in harsh working conditions during this period paved the way for the idea of child protection and the formation of social policy measures concerning children. While initial measures were primarily concerned with regulating working hours, the recognition that children, like adults, are entitled to fundamental rights eventually led to the drafting and ratification of the Convention on the Rights of the Child. Countries that ratified the Convention shaped their child-related policies in line with this global document. The idea of establishing universal children's rights under the leadership of the United Nations (UN) gradually expanded with the participation of many countries and was widely accepted. In 1989, the UN General Assembly adopted the Convention on the Rights of the Child. Subsequently, following Türkiye's ratification of the Convention in 1994 de, tailed regulations were introduced to protect the child's right to life, ensure their health and education rights, and go beyond to include rights that support children's holistic development across all domains of social life. In subsequent years, international updates have made it a fundamental goal to improve the well-being of all children worldwide and to implement practices that increase their welfare. In this context, countries are expected to develop child welfare systems through legislation that establishes minimum national standards for children's rights.

It is observed that policies aimed at child welfare are currently addressed and organised with a holistic approach, and that child protection systems have been established which protect children from all forms of abuse, taking into account the best interests of the child, and which are based on the adoption of children's rights (Yolcuoğlu, 2009). This study, which examines reports and findings that highlight the visibility and value of children internationally within the scope of the European Union (EU), will first provide a general introduction to children and children's rights, followed by an examination and reporting on the efforts of different EU countries to establish child welfare from the perspective of children's rights.

Method

The research was conducted using document analysis. Reports and scientific publications concerning the concept of childhood, children's well-being and welfare, and the development of children's rights were examined across five European countries: France, the United Kingdom, Ireland, Italy, and Norway. The data source for the research consists of reports and scientific publications from different European countries on the concept of childhood, the well-being and welfare of children, and the development processes of children's rights. In this context, a literature review was conducted within the scope of the research question, and key findings were synthesized to address the central focus of the study.

Discussion

The definition of a child, based on the child's well-being and welfare, has undergone and continues to undergo processes of restructuring from the past to the present in favour of the child. In this context, improvements in children's rights and state policies on children have been examined and reported in different countries, particularly in European Union countries.

In countries with centralised education systems, children's welfare, well-being, education, health, and broader rights appear to be more firmly embedded in both societal norms and legal frameworks. The country's level of development, well-established legal systems and emphasis on education in raising children actually reflect an investment in the sustainability of society by raising the adults of the future. These states embrace child-rearing as a public duty and also offer various other 'welfare' activities for children (such as music, art, sports, etc.). With the aim of providing more qualified daily living conditions and opportunities for children and young people, they organise both regional and nationwide education programmes centred on the child, as well as family-participation activities. Furthermore, they have established systems to monitor the fulfilment of responsibilities defined in the content within the remit of ministries regarding children's rights and services for children. Adopting a welfare-state approach and a child-centred, non-violent ethos, these countries have emerged as models for the advancement of children's rights at the global level. The fact that the performance of these countries in terms of universal human rights is being followed and incorporated into the policies of other countries seeking EU membership or countries from different regions offers hope from a child's perspective.